

Uløste opgaver

Adam af Bremen, Saxo Grammaticus og Knytlinga saga

Michael H. Gelting

Året 2011 er ikke kun et middelalderhistorisk jubilæumsår østensunds. I 1911 udkom ikke blot Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000*,¹ men også, i København, den første udgave af Kr. Erslevs *Historisk Teknik*, en bog, som for generationer af danske historikere blev den kildekritiske metodes katekismus.² Erslev, som var født i 1852, tilhørte slægtledet før brødrene Lauritz og Curt Weibull, og i 1911 havde han allerede lagt sit banebrydende arbejde inden for dansk middelalderhistorie bag sig.³

Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* var således på ingen måde den kildekritiske metodes gennembrud inden for studiet af Danmarks middelalder. Når afhandlingen alligevel står som epokegørende, skyldes det projektets dristighed. Stort set havde Erslev holdt sig til 1200-tallets og senmiddelalderens danske historie, hvor kildematerialet er rigeligere, og hvor den tradition, der skulle gøres op med, tog sit udgangspunkt i Arild Huitfeldts Danmarkshistoriske forfatterskab fra tiden omkring 1600.⁴ Lauritz Weibull anvendte for første gang for alvor kildekritikken på den langt kildefattigere foregående tid, hvor der kun er få faste holdepunkter, og hvor kritikken måtte binde an med fremstillinger, hvis prestige var endnu større end Huitfeldts: Saxo Grammaticus, de norske kongesagaer og Adam af Bremen. De problemer, det stillede for den kildekritiske metode, betingede også den særlige form, som Lauritz Weibulls afhandling fik. *Kritiska undersökningar* blev en usædvanlig puristisk kildekritisk afhandling, hvis sigte for en udvendig betragtning nærmest måtte forekomme rent negativt. Det gjaldt for Lauritz Weibull i første omgang om at nedbryde, om at eliminere alle de kilder, som kunne vises at være sekundære eller på anden vis upålidelige. Slutresultatet var at udsondre de få elementer i en vildtvoksende tradition, der kunne tillægges en vis grad af troværdighed. Det konstruktive arbejde, udarbejdelsen af en videnskabelig forsvarlig fremstilling af periodens nordiske historie, måtte udskydes til senere.

Selv om det er *Kritiska undersökningar*, hvis hundredår kan fejres nu, må det være naturligt i denne forbindelse også at inddrage det ikke mindre kontroversielle værk, som Lauritz Weibulls yngre broder Curt offentliggjorde fire år senere: *Saxo*.⁵ Ligesom Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* er den et stykke puristisk kildekritik. Det gjaldt om at påvise Saxos afhængighed af ældre kilder, hans tendentiøse omskrivning af fortiden, og dermed at rydde grunden, så kun en begrænset mængde af nogenlunde pålidelige kendsgerninger stod tilbage som grundlag for den videnskabelige fremstilling, som også i dette tilfælde måtte vente til senere.

I sin strengthed og stringens var brødrene Weibulls opgør med de nordiske, nationale historietraditioners mest skattede tekster ganske tidstypisk. Der er mange lighedspunkter med en anden kildekritisk klassiker, som blev publiceret året efter Curt Weibulls *Saxo*: Henri Prentouts nådesløse dekonstruktion af Dudo af Saint-Quentins krønike om de normanniske hertuger.⁶ Samtidig er der dog også væsentlige indbyrdes forskelle mellem Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* og Curt Weibulls *Saxo*. Lauritz Weibull satte sig for at studere hele komplekset af kilder omkring et antal udvalgte episoder i Nordens historie omkring år 1000. Derimod var Curt Weibulls ærinde, ligesom Prentouts, at gennemgå en enkelt forfatters værk med henblik på at identificere hans kilder og analysere den måde, hvorpå han behandlede dem. De to forskellige fremgangsmåder fik stor betydning for eftervirkningerne af Weibull-brødrenes arbejde.

Som allerede antydet udgjorde de to kildekritiske værker, set fra forfatterens perspektiv, de første skridt i en proces, der skulle føre frem mod en videnskabelig underbygget fremstilling af middelalderens første to århundreder i Norden. De har da også haft grundlæggende betydning for al senere forskning i periodens nordiske historie. Ikke desto mindre forekommer det, som om samtidens og eftertidens beundring for Lauritz og Curt Weibulls kritiske indsats har medført, at deres arbejde er forblevet halvfærdigt.

Adam af Bremen

Lauritz Weibulls fokusering på et antal konkrete, begivenhedshistoriske problemstillinger medførte, at han ikke foretog nogen systematisk behandling af nogen enkelt, berettende kilde i dens helhed. Materialets beskaffenhed betingede, at han til stadighed måtte vende tilbage til visse kilder, men kritikken af deres udsagn måtte holde sig til det konkrete, foreliggende problem. Den kilde, hvor konsekvenserne heraf måske er mest tydelige, er Adam af Bremens krønike om de Hamburgske ærkebispens historie.⁷ Denne krønike, som blev affattet i 1070'erne, giver de fyldigste efterretninger overhovedet om Norden i 900- og 1000-tallet frem til 1072, og den blev anset for en kilde

af høj troværdighed. Lauritz Weibull viste imidlertid, at der er flere steder, hvor Adams fremstilling måtte tages med betydelige forbehold eller ligefrem afvises. Navnlig gjaldt det beretningen om omstændighederne ved Harald Blåtands omvendelse og Danmarks kristning, hvor Weibulls kritik af Adam kunne støtte sig til ældre tysk forsknings påvisning af, at Adam havde tillagt kejser Otto I det felttog mod Danmark, som først blev foretaget af Ottos søn og efterfølger Otto II i 974.⁸ Weibull påpegede også, at Adams skildring af Sven Tveskægs apostasi og mangeårige landflygtighed var yderst suspekt.⁹ Disse konklusioner var dog stykkevis og delte, og som helhed betragtet var *Kritiska undersökningar* i højere grad rettet imod ældre historikers ukritiske anvendelse af det norsk-islandske sagastof end mod deres brug af Adam af Bremen.

Heller ikke siden er Adam af Bremens værk blevet underkastet en gennemgribende kildekritisk analyse. I forlængelse af sin tekststudgave af Adam af Bremen offentliggjorde Bernhard Schmeidler en række kritiske undersøgelser af forskellige punkter i Adams krønike.¹⁰ Hans bog var dog primært en detaljeret argumentation for hans opfattelse af tekstoverleveringen og et indlæg i diskussionen om de Hamburgske diplomforfalskninger. Siden da er der ikke gjort noget forsøg på en gennemgribende helhedsvurdering af Adams kilder og af den måde, hvorpå han bearbejdede dem. Det har ikke skortet på studier, hvor denne eller hin del af Adams udsagn er blevet taget op til kritisk behandling. Aage Trommers afhandling om komposition og tendens i Adams værk rummer mange gode iagttagelser om krønikeskrivernes tendens, men går ikke tilstrækkelig i dybden, hvad værkets komposition angår.¹¹ Således ignorerer han Adams konsekvente, tematiske strukturering af hver enkelt ærkebiskops historie (i det omfang, han kendte mere til dem end det blotte navn).¹²

Der er utvivlsomt flere årsager til, at en helhedsvurdering af Adams Hamburgske ærkebispokrønike fortsat mangler. Fra tysk side er en ikke uvæsentlig medvirkende årsag formentlig, at Adam på grund af sit fokus på missionen er en forholdsvis perifer kilde til det Tyske Riges indre historie. I Norden kan Lauritz Weibulls skarpsindige kritik have skabt en følelse af, at de væsentligste kritiske spørgsmål var velbelyst. Det er dog svært at frigøre sig fra en fornemmelse af en – måske ubevidst – uvilje blandt historikerne mod at gå for hårdt til Adam af Bremen. Adam skrev forholdsvis tæt på begivenhederne i tid, hans fremstilling er den fyldigste kilde til begivenhederne i Norden i 900- og 1000-årene, og mange af hans oplysninger findes ikke andetsteds og kan kun vanskelig verificeres. Et systematisk, kritisk opgør med Adam ville måske være for smertefuldt for mulighederne for at skrive en sammenhængende fremstilling af Nordens historie i perioden.

Hertil kommer, at Adam anfører sine kilder i et omfang, som er usæd-

vanligt for middelalderens krønikeskrivere. Den nutidige historiker, som er skolet til at gøre det samme i sit eget arbejde, kommer uvægerlig til at føle et vist åndsslægtskab med Hamburg-ærkebiskoppernes historiograf. Over for det står Lauritz Weibulls og andres påvisning af åbenbare fejl og fordrejninger hos Adam. Konsekvensen af disse indbyrdes modstridende indtryk er en vedholdende tilbøjelighed til at opfatte Adam som en samvittighedsfuld, men måske lidt troskyldig historiker, som med flid gengav sine kilder, sådan som han forstod dem, blot ikke altid med den største indsigt.¹³

Det er efter alt at dømme en grov undervurdering af Adam af Bremen. Adam var ganske rigtig en grundig, flittig og ihærdig indsamler af materiale til sin krønike. Blandt andet var han en af de yderst få middelalderlige forfattere, som kendte og citerede Tacitus' *Germania*. Der er grund til at tro, at allerede på Adams tid fandtes denne tekst kun i ét eneste håndskrift, som befandt sig i Hersfeld, hvor Adam må have benyttet det.¹⁴ Adams supplerung af de skriftlige kilder med mundtlige beretninger fra det skriftfattige Norden er velkendt, ikke mindst hans tilsyneladende omfattende udspejgning af den danske konge Sven Estridsen. Adam anfører kongen som hjemmelsmand for en stor del af sin viden om Danmarks historie tilbage til begyndelsen af 900-tallet, hvor også kong Svens viden synes at have været tåget og fragmentarisk.

Ikke desto mindre tjente Adams flittige kildeindsamling og hans hyppige citering af skriftlige kilder og mundtlige hjemmelsmænd et bestemt formål. Ved benyttelsen af Adam er historikerne lidt for tilbøjelige til at glemme den samtidige kontekst, der satte rammerne for Adams arbejde. Under ærkebiskop Adalbert af Hamburg-Bremen (1043-1072) havde det nordtyske ærkestift opnået hidtil uhørt succes. Efter Knud den Stores Nordsøveldes endeligt havde kong Sven Estridsen (1047-1076) omsider måttet anerkende Bremens krav på kirkelig overhøjhed over Danmark, og nye stifter var blevet oprettet, formentlig omkring 1059.¹⁵ Missionen gjorde betydelige fremskridt blandt Venderne i det nuværende østlige Holsten og Mecklenburg, og nye bispesæder var blevet indrettet også her. Ærkebisperne af Köln havde endnu en gang måttet opgive deres gamle krav på at få Bremen stift tilbage til Kölns kirkeprovins. I 1063 nåede ærkebiskop Adalbert sit absolutte højdepunkt, da han blev værge for barnekongen Henrik IV og dermed fungerende rigsforstander i det Tyske Rige. Storheden varede dog kun kort. Adalbert skaffede sig i sin regentperiode mange fjender, og efter at kongen havde opnået sin myndighedsalder, opnåede de, at ærkebiskoppen i 1066 blev forvist fra hoffet. I Danmark forhandlede Sven Estridsen åbenlyst med den pavelige kurie om at få oprettet et selvstændigt, dansk ærkebispedømme, som ville afskære Bremen fra hele ærkesædets nordiske missionsmark. Et stort oprør blandt Venderne i 1066 fordrev de nyindsatte bisper, og inden længe var Bremen under direkte

angreb fra verdslige, kristne nabofyrster. Adam skildrer ærkebiskop Adalberts reaktion på al denne modgang som er moralsk forfald, som satte ind, da han gik efter magten i Tyskland frem for at røgte sit stift.¹⁶ En moderne iagttager ville nok være tilbøjelig til at stille en psykiatrisk diagnose, og da Adalbert døde i 1072, synes han at have været mere eller mindre sindsforstyrret.

Adam af Bremen skrev sit værk i årene efter Adalberts død. Dets kontekst var således en dyb krise for ærkestiftet Hamburg-Bremen.¹⁷ Det eneste, der manglede, var en fornyet genoplivning af Kölns fordring på Bremen stift. I denne situation skrev Adam et værk, hvis ledetråd var Hamburg-Bremens ærkebispens uophørlige indsats for missionen blandt Venderne og navnlig i Norden, som siden ærkesædet Hamburgs oprettelse i 830'erne havde været dets eksklusive missionsmark, i hvert fald i ærkebispens egen opfattelse. Adam anvendte al sin retoriske kunst på at befæste denne fremstilling, men det krævede mange omskrivninger og tildigtninger i forhold til hans kilder. En svigtende missionsindsats i perioder af 900-tallet måtte sløres. Historien om Harald Blåtands omvendelse og det danske riges kristning omkring 963 måtte fuldstændig forvanskes, for det måtte for alt i verden ikke fremgå, at det var ærkebiskop Bruno af Köln (953–965) og ikke ærkebiskoppen af Hamburg-Bremen, som havde opnået denne triumf.¹⁸ Knud den Stores organisering af den danske kirke i tilknytning til det engelske ærkesæde Canterbury måtte bortforklares som en kortvarig vildfarelse.¹⁹ Alle disse omskrivninger af historien er efterhånden blotlagt, men vi savner fortsat en opsummering af kritikken, hvor Adams arbejdsmetoder kunne blive belyst i deres helhed. Var fx hans citering af sine kilder så konsistent, at fraværet af sådanne kildehenvisninger i sig selv kunne være en indikator for passager, hvor han ikke havde rent mel i posen?²⁰ Deres fravær er påfaldende i hans stærkt manipulerede skildring af Harald Blåtands omvendelse.²¹ Kun en systematisk undersøgelse ville kunne vise, om der er et mønster.

Hertil kommer, at der har udviklet sig en voksende konsensus om, at der er behov for en ny tekststudie af Adam af Bremen, siden Anne K. G. Kristensens undersøgelse af en hidtil upåagtet afskrift af det vigtige Sorø-håndskrift af Adam af Bremen, der gik tabt ved Københavns Universitetsbiblioteks brand i 1728, og hendes indgående kritik af Schmeidlers opfattelse af Adams teksts tilblivelse og overlevering.²²

I de hundrede år, der er gået siden Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar*, er der sket store fremskridt i forståelsen af middelalderens historiskrivning, og de spørgsmål, der nu kan stilles til en middelalderlig krønike, er langt mere mangfoldige end Weibull-brødrenes enstrengede søgen efter sikre data til den begivenhedshistoriske rekonstruktion. Også Adam af Bremen er adskillige gange blevet studeret ud fra forskellige vinkler, der bedst kan karakteriseres som kulturhistoriske.²³ Tiden er ikke længere til at bruge den

Weibullske kildekritiske lægtehammer. Det er mere subtile instrumenter, der skal tages i brug for at skrive *bogen* om Adam af Bremen. Men den mangler vi stadig.

Saxo Grammaticus og Knytlinga saga

Man kan til gengæld ikke klage over nogen mangel på bøger om Saxo Grammaticus' *Gesta Danorum*.²⁴ Alligevel forekommer det, som om forskningen også på dette område er vejet tilbage fra at følge op på Curt Weibulls kildekritiske sønderlemmelse af Saxo fra 1915. Flere generationer af historikere synes at have forladt sig på Curt Weibulls arbejde for generelt at betragte Saxos beretninger med den største mistro. Det er ejendommeligt, aldenstund Curt Weibull faktisk ikke behandlede den sidste og mest samtidshistoriske del af Saxos værk særlig indgående. Afhandlingens kildekritiske tyngdepunkt ligger i den tidligere del af Saxos egentlig "historiske" bøger, perioden fra Knud den Hellige (1080–1086) til Erik Emune (1134–1137), det vil sige fra Saxos 11. bog, kapitel 11, til 14. bog, kapitel 1.²⁵ I virkeligheden var det så langtfra den største del af Saxos "historiske" bøger, Curt Weibull dermed befattede sig med, men det var en del af værket, der i særdeleshed egnede sig til påvisning af Saxos tekstuelle afhængighed af kendte, skriftlige kilder, primært helgenlitteraturen omkring Knud den Hellige og Roskildekrøniken, men også Saxos samtidige Sven Aggesen. Weibull gjorde et fremragende arbejde ved at vise, hvordan Saxo omtolkede og omskrev sine kilder, og hvordan han undertiden polemiserede implicit imod navnlig Roskildekrøniken. Trods senere kritik af Curt Weibulls synspunkter står selve den kildekritiske analyse stadig fast i store træk.²⁶

Den senere del af Curt Weibulls *Saxo* er mindre stramt organiseret. En af Weibull-brødrenes foretrukne teknikker til at påvise tekstuel afhængighed var parallelstillingen af kildecitater. I Curt Weibulls gennemgang af Saxos skildring af borgerkrigene og Valdemar I's og Knud VI's regeringstid, fra slaget ved Slangerup i 1147 til værkets slutning i 1185, er denne teknik nærmest løbet løbsk i en endeløs parallelstilling af Saxo og Knytlinga saga.²⁷ Formålet med denne øvelse var at underbygge Curt Weibulls hypotese om, at både Saxo og Knytlinga byggede på en tabt krønike, og analysen indskrænkede sig stort set til denne ene pointe, idet Weibull dog gjorde opmærksom på, at sammenhængen mellem *Gesta Danorum* og sagaen bliver mindre tæt efter Valdemar I's endelige sejr i borgerkrigen i 1157, hovedsagelig fordi Saxos stofmængde fra da af svulmer op til et omfang, som er uforeneligt med den knappe sagastil. Weibull synes snarest at have hældet til den opfattelse, at Saxo for denne periode i stort omfang inddrog anekdotiske indslag fra "Hvide"-slægtens hustradition og ikke mindst ærkebiskop Absalons egne

erindringer.²⁸ Grundstammen i Saxo frem til *Gesta Danorum*s slutning så han imidlertid i den tabte krønike, som også blev benyttet et halvt århundrede senere af Knytlinga sagas forfatter.²⁹

Et hovedformål for Curt Weibulls Saxokritik var at afvise den traditionelle opfattelse af, at Saxos hovedkilde til skildringen af 1100-tallets danske historie var en pålidelig mundtlig tradition, primært formidlet gennem Saxos opdragsgiver, ærkebiskop Absalon. Til dette formål kunne det givetvis være tilstrækkeligt at vise, at Saxo i sin skildring af borgerkrigene var afhængig af en anden, skriftlig kilde. Ud fra en kildekritisk betragtning må behandlingen imidlertid anses for ufyldstgørende. Eftersom den formodede tabte krønike, som Saxo og Knytlinga ifølge Weibull begge byggede på, netop var tabt, måtte *Gesta Danorum* og sagaen være de eneste kilder, der stod til rådighed til at vurdere dens indhold og kildeværdi. En sådan analyse foretog Curt Weibull imidlertid ikke. Formentlig var det hans agt at gøre det i forbindelse med den rekonstruktion af den tabte krønike, som han bebudede i bogen, men som aldrig kom til udførelse.³⁰

Siden har problemstillingen ændret sig på afgørende vis. I sin disputats forkastede Gustav Albeck Curt Weibulls hypotese om den tabte fælles kilde for Saxo og Knytlinga, idet han sandsynliggjorde, at Knytlingas hovedkilde til skildringen af borgerkrigstiden ikke var nogen anden end Saxos *Gesta Danorum*.³¹ Et hovedargument for Weibull for at hævde, at ligheden mellem Knytlinga og Saxo skyldtes afhængighed af en fælles kilde og ikke, at Knytlinga byggede på Saxo, var, at de passager, som Saxo byggede på Helmold af Bosaus Slaverkrønike, ikke var afspejlet i Knytlinga.³² Albeck argumenterede for, at Knytlingas forfatter havde kombineret Saxo med en kilde, som gik tilbage til Helmold, men som næppe var identisk med Helmolds værk. Når sagaforfatteren i vidt omfang udelod passager, som Saxo byggede på Helmold, skyldtes det en selektiv redaktionsteknik, hvor forfatteren udelod elementer, der ikke tjente til at fremhæve de personer (herunder ærkebiskop Absalon), som han havde gjort til hovedskikkelser i sin fortælling.³³ Efter denne omvurdering måtte det forekomme endnu mere påtrængende at foretage en indgående kildekritisk analyse af den sidste del af Saxos værk. En sådan analyse er imidlertid aldrig foretaget.

Som nævnt skiltes Saxos og Knytlingas veje atter i nogen grad fra begyndelsen af Valdemar I's enekongedømme i 1157. De beslægtede passager blev sjældnere og mindre prægnante, og det er tydeligt, at de her øser af forskellige kilder. Ud over den omtalte parallelstilling af de afsnit, hvor der fortsat var slægtskab mellem Saxos og Knytlingas fremstilling, indskrænkede Curt Weibulls Saxokritik sig her til to punktnedslag, hvor han mente at kunne demonstrere utroværdigheden af Saxos beretning, nemlig bruddet mellem kong Valdemar og ærkebiskop Eskil og ærkebispeskiftet i 1177.³⁴ Der er ikke tale om

nogen helhedsvurdering af Saxos fremstilling. Det er beklageligt, fordi *Gesta Danorum* her ændrer karakter på ganske markant vis. Curt Weibull har givetvis ret i, at Saxo her inkluderer en del ”anekdotisk” stof, som han havde fra øjenvidner og familietraditioner (ikke mindst Absalons og hans slægtninges), og Saxos moraliserende forfatterstemme er fortsat til stede, men fortællingen er ikke længere bygget op om nogle få, dominerende temaer. Stilen bliver episodisk, stedvis næsten annalistisk. Det virker, som om Saxo her havde et langt rigere og mere mangfoldigt kildemateriale til sin rådighed, men også et materiale, som netop ved sin mangfoldighed var langt vanskeligere at give en overordnet litterær udformning.

Det er ejendommeligt, at Curt Weibull i sit opgør med den nationale historieskrivnings tiltro til Saxo faktisk kom til at befæste forestillingen om Saxo som ærkebiskop Absalons lydøre referent og talerør, når det gjaldt den periode, som man kan kalde Saxos samtidshistorie, altså tiden efter 1157. Denne opfattelse har stået i vejen for en systematisk undersøgelse af *Gesta Danorum* ud fra den mest nærliggende forklaring på stilskiftet i værkets sidste del, nemlig at Saxo her kunne basere sin fremstilling på (mindst) et omfattende og velordnet arkiv. Og dog havde Curt Weibull selv i sin gennemgang af Saxos skildring af striden mellem kong Valdemar og Eskil påvist, at Saxo byggede den tale, han lagde i munden på kejser Frederik Barbarossa, på en encyklika, som kejseren udsendte i 1159, og en anden fra 1160.³⁵ Som følge deraf blev disse breve optaget i *Diplomatarium Danicum*,³⁶ men nogen videre konklusioner drog forskningen ikke deraf. Tværtimod, fristes man til at sige. I sin introduktion til Saxo har Thomas Riis påpeget det ejendommelige i, at mens *Diplomatarium Danicum* med flid citerer omtalen af tabte breve fra andre krøniker, er Saxos efterretninger om talrige nu tabte breve forbigået i tavshed i denne standardudgave af brevstoffet fra Danmarks middelalder.³⁷ Som Riis også påpeger, vil det være et spørgsmål om en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde, om Saxo faktisk har haft kendskab til det pågældende brevs ordlyd, eller om han blot formodede dets eksistens ud fra konteksten i en skriftlig eller mundtlig beretning. Det forekommer imidlertid problematisk, at alle Saxos efterretninger om tabte breve systematisk er forbigået i *Diplomatarium Danicum*.

Også i skildringer, hvor Saxo ikke udtrykkelig nævner breve, kan der være grund til at formode, at han byggede på arkivstudier. Således er det blevet fremført, at Saxos skildring af ærkebisper- og pavestriden 1159–1162 er så detaljeret og præcis, at den må bygge på et forholdsvis omfattende arkivmateriale.³⁸ I betragtning af Saxos nære tilknytning til Lundeærkebiskopperne Absalon og Anders Sunesen er det oplagt at antage, at han har haft adgang til at benytte det ærkebiskoppelige arkiv i Lund. Om han også har haft lejlighed til at benytte de kongelige arkiver, er mindre sikkert, men muligheden bør bestem

ikke afvises. Det må være en af de vigtigste opgaver for den kommende tids Saxoforskning at efterprøve hypotesen om, at Saxos skildring af tiden efter 1100-tallets borgerkrige ikke blot byggede på mundtlige beretninger, men også i høj grad på arkivmateriale.

Også her må den strenge kildekritik i Weibullernes ånd tempereres af den øgede opmærksomhed på kompleksiteten i Saxos værk, som har været fremtrædende i de seneste årtier,³⁹ og som Curt Weibull i øvrigt langtfra var blind for. Den skarpe kildekritiker havde også sans for andre sider af Saxo:

Hans verk kan vara skröpligt som historisk källskrift, när det gäller att fastställa historiska fakta eller att följa ett historiskt händelseförlopp; han själv var sin samtids kanske störste historieskrivare och *Gesta Danorum* är därför också mera givande än de flesta andra historieverk, om det utnyttjas ur kulturhistorisk synpunkt.⁴⁰

Opgaven med at søge Saxos kilder bliver dog måske i en vis forstand lettere netop for den "samtidshistoriske" del af *Gesta Danorum*, for selve den fak-tamættede og kaleidoskopiske karakter af denne del af værket har gjort den til en langt mindre givtig jagtmark for de forskere, som har søgt at identificere den overordnede komposition og de dominerende temaer i Saxos værk.⁴¹

Knytlinga saga er blevet studeret langt mindre indgående end Saxo. Den almindelige antagelse er, at Snorri Sturlusons brodersøn Óláfr Þórðarson (hvítaskáld) († 1259), som opholdt sig ved det danske hof i kong Valdemar II's sidste leveår (1240–1241), havde en væsentlig rolle i indsamlingen af det materiale, som lå til grund for sagaen og muligvis også kan have bidraget til tekstens udformning, men at den først er fuldført efter Óláfs død, dvs. omkring 1260 eller kort derefter.⁴² Da sagaen, ligesom Saxos og Sven Aggesens krøniker, slutter i 1185, er den en temmelig sen kilde i forhold til de skildrede begivenheder, og navnlig efter Gustav Albecks påvisning af dens afhængighed af Saxo måtte den forekomme som et mindre lovende forskningsobjekt ud fra en begivenhedshistorisk betragtning. Ikke desto mindre er der også her en opgave at løfte. Kilderne til sagaens sidste del, efter Valdemar I's endelige sejr i borgerkrigen, hvor sagaforfatteren slipper sin tætte afhængighed af Saxo, er i ganske stort omfang ukendte.⁴³ Også tidligere i sagaen er der lejlighedsvis traditionsstof, som nu ikke kendes fra andre kilder, og som måske fortjener mere opmærksomhed, end det hidtil er blevet til del. Således er det tænkeligt, at Knytlingas fyldige og ejendommelige fortælling om konflikten mellem kong Knud den Hellige og den bornholmske jarl Blod-Egil⁴⁴ kunne rumme reminiscenser om Bornholms underlæggelse under det danske rige – en begivenhed, som efter al sandsynlighed må have fundet sted i slutningen af 1000-tallet, men som ikke er nævnt med et ord i nogen anden kilde.⁴⁵

Afsluttende betragtninger over kildekritikkens plads i nutidens middelalderforskning – og om middelalderforskningens plads i nutiden

På godt og ondt efterlod Lauritz og Curt Weibulls banebrydende kildekritiske arbejde en strålende arv. Senere historikere har måske i for høj grad ladet sig forlede til at hvile på Weibull-brødrenes laurbær. Der er faktisk stadig mange hvide pletter på det kildekritiske landkort over Danmark i de to første kristne århundreder.

I de mellemliggende hundrede år har forskningen i middelalderens historie imidlertid ændret sig så gennemgribende, at man må forudse spørgsmålet, om det nu også er nødvendigt at kortlægge disse resterende hvide pletter. Dette spørgsmål har to aspekter, som ikke umiddelbart synes at have så meget med hinanden at gøre, men som dog har en indbyrdes sammenhæng. Det ene udspringer af de ændringer, der er sket inden for middelalderforskningens problemstillinger og metoder. Det andet hænger sammen med spørgsmålet om middelalderhistoriens legitimitet inden for historiefaget som helhed. Lad mig her til slut anstille nogle aldeles essayistiske betragtninger over dem, i den anførte rækkefølge.

For Lauritz og Curt Weibull var problemstillingen forholdsvis enkel. I begyndelsen af det tyvende århundrede blev historien først og fremmest skrevet som nationens historie, og da nationen blev identificeret med staten, var det den politiske historie, der var i højsædet. Da politiske begivenheder også spiller en dominerende rolle i mange af de berettende kilder fra middelalderen, var der en ganske god overensstemmelse mellem forskningens problemstillinger og kildematerialets udsagn. Defineringen af den kritiske opgave var under disse omstændigheder tilsvarende enkel: Hvor meget af de berettende kilders fremstilling kunne efter nøjere prøvning stå til troende? Det betingede de weibullske kildekritiske arbejders puristiske form. At de samtidig demonterede kildegrundlaget for den nationalromantiske og nationalkonservative historieskrivning, gav dem en høj grad af politisk aktualitet i samtiden, men kan i dag næppe længere i sig selv begrunde kildekritikkens fortsatte relevans.

Nu, hundrede år senere, kaster middelalderhistorikerne blikket i andre retninger. Man går ud fra, at i hvert fald de store linjer i de begivenhedshistoriske forløb er tilfredsstillende kortlagt (om end der stadig kan gemme sig overraskelser i kildematerialet). Økonomiske og socialhistoriske problemstillinger, som dominerede i midten af det tyvende århundrede, har i Norden vel næppe ført til tilsvarende sikre resultater, men da det navnlig skyldes det spinkle kildemateriale, er incitamentet til at gå videre ad denne vej vigende. På internationalt plan er forskningsfronten flyttet til problemstil-

linger, der drejer sig om betydning og mening i kulturel forstand. Når man beskæftiger sig med en berettende kilde, drejer spørgsmålene sig ikke længere om, hvorvidt dens udsagn er sande eller falske, men om hvordan forfatteren forlenede begivenhederne med betydning og mening i forhold til hans egne og hans samtids kulturelle forudsætninger. I sin yderste konsekvens betyder det, at det er af underordnet betydning, om de skildrede begivenheder overhovedet nogensinde fandt sted. Det væsentlige er forfatterens budskab, hvad enten det analyseres som en bevidst konstruktion fra forfatterens side eller som et ubevidst produkt af hans implicite kulturelle ballast.

Det betyder imidlertid ikke, at vi kan springe over de indledende kildekritiske øvelser, selv om det måske kan synes fristende. Hvis afkodningen af en middelalderlig forfatters ideologiske holdninger og kulturelle forudsætninger skal være mere end en rent subjektiv tolkning, må den bygge på kritiske ræsonnementer. Sådanne ræsonnementer kan antage forskellige former. Meget af fornyelsen i de seneste årtiers forskning er kommet fra anvendelsen af antropologisk inspirerede, komparative synsvinkler. Ikke desto mindre vil en af de vigtigste metoder til erkendelse og til kritik af de opstillede hypoteser om en middelalderlig forfatters ideologi og kulturelle bagage være analysen af, hvordan denne forfatter brugte og omformede sine kilder. Dermed er vi tilbage ved den kildekritiske metode, selv om dens gamle skarphed nu må tempereres af en stærkere bevidsthed om, at selv de ældste, mest samtidige og tilsyneladende troværdige kilders forhold til den fortidige virkelighed også var middelbart, og at vi aldrig vil kunne sondre skarpt mellem "fakta" og tolkning.

I sine *Kritiska undersökningar* i 1911 var Lauritz Weibull ganske pessimistisk med hensyn til, hvor megen sikker viden der overhovedet kunne opnås om selv de vigtigste begivenheder i Nordens 1000-tals historie. Ikke desto mindre skrev han i sikker forvisning om, at den strenge, kildekritiske sortering af kildernes oplysninger for at udskille de få troværdige kendsgerninger var den videnskabeligt arbejdende historikers vigtigste opgave. For nutidens middelalderhistorikere er opgaven blevet mere kompliceret, men kildematerialet har samtidig genvundet meget af den rigdom, den puristiske kildekritik var tilbøjelig til at fratage det. Den kildekritiske undersøgelse er fortsat et vigtigt redskab, men påvisningen af, at et kildeudsagn er sekundært (dvs. afledt af en ældre kilde) eller urigtigt, indebærer ikke længere, at udsagnet bliver kasseret. Det kan have lige så stor værdi som "sande" kildeudsagn for at forstå de middelalderlige forfatters forestillingsverden – som måske er det nærmeste, vi kan komme til middelalderens "virkelighed".

Noget lignende gælder den antropologisk inspirerede forskning i middelalderens ritualer og handlingsmønstre. Weibullerne og hele den radikale historikertradition var tilbøjelige til at gå ud fra, at når man skrællede den re-

ligiøse fernis af, handlede middelalderens politiske aktører ud fra den samme slags rationalitet som det tyvende århundredes mennesker, og det er da heller ikke vanskeligt at genkende det tidlige tyvende århundredes konflikter i dele af deres tolkning af middelalderens begivenheder. I modsætning hertil udvælger den antropologisk inspirerede middelalderhistorie med forkærlighed fremmedartede ritualer og tilsyneladende meningsløse begivenhedsforløb, som de skildres i middelalderlige kilder, for at afkode, hvordan de gav mening i datidens forestillingsverden. Også for denne forskning er det mindre afgørende, om begivenhederne virkelig i alle detaljer fandt sted, sådan som de blev skildret. Det væsentlige er, at skildringen må have forekommet meningsfuld i samtiden, og det er denne mening, det gælder om at beskrive.

Mening, betydning og tolkning er kommet i højsædet. Det betyder ikke, at kildekritikken er blevet overflødig, men den står ikke længere på samme måde som for Weibullerne i centrum af forskningsprocessen. Den er et blandt mange forskellige redskaber, som forskeren benytter til at forstå en middelalderlig fortid, som i sandhed er blevet en fremmed verden. Nationalromantikernes søgen efter nationens rødder i middelalderen er langt borte.

Hermed har middelalderhistorien fjernet sig ganske langt fra det ideologiske grundlag, der for hundrede år siden gav beskæftigelsen med periodens historie en selvfølgelig legitimitet. Den har imidlertid også fjernet sig ganske langt fra de problemstillinger, der dominerer inden for forskningen i navnlig den nyeste historie. Afstanden er blevet så betragtelig, at man måske ligefrem kan tale om en forståelseskluft inden for historiefaget, og blandt forskere i den nyeste historie er det ikke ualmindeligt at finde en udpræget skepsis over for relevansen af at beskæftige sig med de ældre perioder, og måske navnlig middelalderen. Det er vel sjældent, at denne skepsis bliver bragt til torvs uden for faghistorikerens kreds, men internt i de historiske miljøer især ved universiteterne kommer den klart til udtryk.

Det er måske ikke så mærkeligt, at en sådan forståelseskluft har kunnet opstå i forhold til de forskere inden for den nyeste tids historie, for hvem de oplagte inspirationskilder fra nabovidenskaber oftest hentes fra de ”hårde” samfundsvidenskaber såsom politologi, sociologi og økonomi. Der er sjældent – måske for sjældent? – tale om at overveje betydningen af kulturelle forskelle mellem forskerens samtid og forskningsobjektet. Hvad de samfundsvidenskabelige metoder angår, bliver de stedse mere problematiske, jo længere man går bagud i tiden, og over for det middelalderlige kildemateriale må de i vidt omfang give fortabt.

Har middelalderhistorien da, ved at fremhæve middelalderens fremmedartethed, samtidig undergravet sin egen legitimitet? Nej, kun hvis man accepterer de mest vulgærutilitaristiske argumenter for, at det, der er tættest på os i tid, også må være det mest relevante for nutiden. Uanset den vidt

fremskredne sækularisering og ligefrem afkristning af de moderne, vestlige samfund er de normer, disse samfund lever efter, fortsat baseret på den syntese af senantik kristendom og antik moralfilosofi, der udvikledes i middelalderen. Det gælder også de politiske ideer og strømninger, som har præget Vestens nyeste politiske historie. At erkende, at disse tanker og normer er vokset frem af et middelalderligt samfund, som i så mange henseender var væsensforskelligt fra vores, er noget, som er egnet til at stemme til eftertanke og en vis ydmyghed hos nutidens vesterlændinge. At ignorere det er at fratage historien dens dybde og perspektiv.

Samtidig må man erkende, at de faghistoriske diskussioners gennemslagskraft har været mere begrænset, end vi historikere selv bryder sig om at erkende. Elementer af den nationalromantiske opfattelse af middelalderen trives fortsat i bedste velgående som del af samfundets kollektive mytologi. Ikke mindst indgår middelalderen i en vigtig rolle i selve de vestlige samfunds grundlæggende myte. De vestlige samfunds myte er, at de er rationelle og humane, civiliserede og demokratiske. Alle disse goder føres tilbage til Renæssancen, hvor genoprettelsen af kontakten med Antikkens tænkere gjorde det muligt at bryde radikalt med en Middelalder, der skildres som de moderne vestlige samfunds modsætning: Irrationel, brutal, barbarisk og tyrannisk. Det er et vrængbillede, som ignorerer, i hvor høj grad denne Renæssance byggede på en hel serie af ”renæssancer” op igennem middelalderen, fra Karolingerne og videre frem, hvor arven fra Antikken – som aldrig havde været brudt – igen og igen blev bragt i spil på nye og overraskende måder. Og det ignorerer, hvor dybt den antikke arv var blevet influeret af kristendommen igennem denne stadige proces.

Myter har den egenskab, at de er temmelig upåvirkelige af kendsgerninger. De dør først, når de mister deres ideologiske funktion. For historieforskningen kan det dog ikke være en undskyldning for ikke at imødegå dem. I året 2011 har vi i Oslo og på Utøya været vidner til hvilke ulykker, vrangforestillinger om korstog og Tempelherrer kan være forbundet med. Også disse vrangforestillinger hænger sammen med myten om den ”irrationelle” middelalder, men her i dens forherligende udlægning som en modpol til det fordærvede moderne samfund. I lyset heraf er det umuligt at hævde, at middelalderens historie er irrelevant for nutiden.

I denne forbindelse må det være på sin plads at påpege, at den antropologisk inspirerede forsknings beskæftigelse med fænomener, som for en umiddelbar betragtning understøtter forestillingen om den irrationelle middelalder, netop drejer sig om at finde rationaliteten i disse fænomener. Det gælder om at forstå, hvordan sådanne fænomener som fx gudsdomme eller retssager mod dyr gav mening i et samfund, hvis forestillinger om, hvordan verden fungerede, var anderledes end vores.

Forskningen har dermed bevæget sig langt fra Lauritz Weibulls enkle dagsorden i 1911, at udskille de fåtallige sikre kendsgerninger af en uoverskuelig tradition. Men målet er fortsat en rationel forståelse af fortiden. Og kildekritikken er stadig en nødvendig del af denne bestræbelse.

Unsolved problems: Adam of Bremen, Saxo and the *Knytlínga Saga*

One hundred years ago, the Swedish historian Lauritz Weibull published his *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000* ('Critical studies in Nordic history around AD 1000'). Four years later, his younger brother Curt Weibull followed suit with his book *Saxo: Kritiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI* ('Saxo: critical studies in Denmark's history from Sweyn Estridsson's death to Canute VI'). Both books had a huge impact because of their application of stringent source criticism (*Quellenkritik*) to the most cherished narratives of the late Viking Age and early medieval Scandinavia, especially the Norse–Icelandic kings' sagas and the *Gesta Danorum* of Saxo Grammaticus. Quite apart from the political implications of this deconstruction of the evidential foundations of the national, Romantic, and conservative interpretations of the Scandinavian kingdoms' earliest history, the two books left a lasting impression on the work of subsequent generations of Scandinavian medievalists.

Nevertheless, it is argued in this article that the Weibull brothers failed to address some important issues associated with the narrative sources for the early history of Scandinavia, and the prestige of their work has dissuaded later scholars from revisiting these problems. Lauritz Weibull chose to study all of the evidence for a select number of episodes in Scandinavian history in the late tenth and eleventh centuries, and as a consequence did not study any single source as a whole and in depth. It is argued that this has had particularly serious consequences in the case of Adam of Bremen's history of the archbishops of Hamburg. Although numerous points of detail in Adam's chronicle have been assessed thoroughly, a comprehensive analysis of his agenda, attitudes, and use of sources is still lacking.

Curt Weibull, on the other hand, concentrated on one particularly important chronicle, demonstrating in the process that Saxo Grammaticus did not merit the faith put in him by previous generations of scholars. As a result, historians have since remained wary of Saxo. Here it is argued that Weibull's negative appraisal stemmed from his analysis of Saxo's Danish history for the period 1080–1140, for which we know Saxo's principal sources and can see how he adapted them and even polemicized against them. However, there are indications that for his contemporaneous history of the period 1157–85, Saxo

drew not only on oral tradition, as is usually assumed, but also on archival records. For this section of the chronicle Weibull's analysis was perfunctory, and a detailed reassessment is long overdue.

Curt Weibull thought that for the period of the Danish civil wars in the mid twelfth century, and to some extent also for his 'contemporary' history, Saxo drew on a lost chronicle later used by the author of the Norse-Icelandic saga of the Danish kings, *Knyttlinga Saga* (the Saga of Canute's Descendants). Gustav Albeck has since demonstrated that it is more likely that the saga instead simply excerpted and paraphrased Saxo. Yet *Knyttlinga* also contains some material that is independent of Saxo, notably a long tale of the conflict between the Danish king St Canute (Canute IV) and the *jarl* of Bornholm, Blood-Egil, in the 1080s. It is argued that the saga's sources of independent information ought to be investigated more closely.

The case is made for the continuing importance of source criticism, and of medieval history in general, in an age when the aims of medieval history have moved away from the search for verifiable 'facts' and towards a search for meaning in medieval societies, which are increasingly being seen as a foreign world; and when medieval history itself has lost the natural legitimacy which it derived from being the history of the nation's birth – a demotion to which the Weibull brothers inadvertently contributed so much.

Keywords: Medieval historiography, source criticism, Adam of Bremen, Saxo Grammaticus, *Knyttlinga saga*, Lauritz Weibull, Curt Weibull

Noter

- 1 Lauritz Weibull, *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000*, København/Lund 1911. I denne artikel citeret efter genoptrykket i Lauritz Weibull, *Nordisk historia: Forskninger och undersökningar*, bd. 1, *Fortid och vikingatid*, Stockholm 1948, s. 245–360.
- 2 Kr. Erslev, *Historisk Teknik: Den historiske Undersøgelse fremstillet i sine Grundlinier*, København 1911. En revideret udgave udkom i 1926. En forløber for bogen var Kr. Erslev, *Grundsætninger for historisk Kildekritik*, København 1892.
- 3 Se fx Kr. Erslevs biografi i *Dansk biografisk leksikon*, 3. udg., (red.) Sv. Cedergreen Bech, bd. 4, København 1980, s. 242–246, forfattet af Poul Nørlund og revideret af Aksel E. Christensen.
- 4 Ti bind under forskellige titler udkom 1595–1604. Genoptrykt som Arrild Huitfeldt, *Danmarks Rigis Krønike*, 2 bd., København 1652. Originaludgaven fotografisk genoptrykt som Arild Huitfeldt, *Danmarks Riges Krønike*, 10 bd., København 1976–1978.
- 5 Curt Weibull, *Saxo: Kritiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI*, København 1915 (også trykt i *Historisk Tidskrift för Skåneland* 6).
- 6 Henri Prentout, *Etude critique sur Dudon de Saint-Quentin et Son Histoire des premiers Ducs Normands*, Paris 1916.
- 7 Adam von Bremen, *Hamburgische Kirchengeschichte*, 3. udg. ved Bernhard Schmeidler, Hannover/Leipzig 1917 (*Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*).

- 8 L. Weibull (1911) 1948, s. 271–273. Adams omkalfatring af historien på dette punkt blev først påvist af Otto Grund, "Kaiser Otto des Großen angeblicher Zug gegen Dänemark", *Forschungen zur deutschen Geschichte* II, 1871, s. 561–592.
- 9 L. Weibull (1911) 1948, s. 301–307.
- 10 Bernhard Schmeidler, *Hamburg–Bremen und Nordost-Europa vom 9. bis 11. Jahrhundert: Kritische Untersuchungen zur Hamburgischen Kirchengeschichte des Adam von Bremen, zu Hamburger Urkunden und zur nordischen und wendischen Geschichte*, Leipzig 1918, s. 108–122 og 288–358.
- 11 Aage Trommer, "Komposition und Tendenz in der Hamburgischen Kirchengeschichte Adam von Bremens", *Classica et Mediaevalia: Revue danoise de philologie et d'histoire* 18, 1957, s. 207–257.
- 12 Sml. Trommer 1957, s. 219–220, om ærkebisperne Hoger (907–916) og navnlig Reginward (916–918).
- 13 Sml. fx Peter Sawyer, *Da Danmark blev Danmark: Fra ca. år 700 til ca. 1050*, (Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie, red. Olaf Olsen, 3), København 1988 s. 215.
- 14 Adam I:7, udg. Schmeidler, s. 8–9; den første halvdel af kapitlet stammer fra Tacitus' *Germania*, men er her formentlig afskrevet efter *Translatio Alexandri* af Rudolf af Fulda (863/65). Der er imidlertid grund til at antage, at Adam havde direkte kendskab til Tacitus' skrift (betitvlet af F. Brunhölzl, "Tacitus, I: Mittelalter", i *Lexikon des Mittelalters*, bd. 8, Stuttgart/Weimar 1999, sp. 400–401 (sp. 401); men se Allan A. Lund (ovs. og komm.), *Adam af Bremens krønike*, Højbjerg 2000, s. 15).
- 15 Michael H. Gelting, "Elusive Bishops: Remembering, Forgetting, and Remaking the History of the Early Danish Church", i *The Bishop: Power and Piety at the First Millennium*, (red.) Sean Gilsdorf (Neue Aspekte der europäischen Mittelalterforschung 4), Münster 2004, s. 169–200, især s. 187–198; vigtige korrektioner i Michael H. Gelting, "Un évêque danois élève de Fulbert de Chartres?", i *Fulbert de Chartres, précurseur de l'Europe médiévale?*, dir. Michel Rouche, Paris 2008, s. 63–75; Michael H. Gelting, "Viborg stifts grundlæggelse – og den danske kirkes udvikling i 1000-tallet", i *Stiftet og byen: Viborg Stift 1060–2010*, (red.) Ole Degn, (Fra Viborg-egnen: Historisk Samfund for Viborg Egnen 75), Viborg 2010 s. 11–31, især s. 21–26.
- 16 Trommer 1957, s. 242–244; Georg Misch, "Studien zur Geschichte der Autobiographie, III. Das Bild des Erzbischofs Adalbert in der Hamburgischen Kirchengeschichte des Dom-scholasters Adam von Bremen", *Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, I. Philologisch-historische Klasse* 1956, Nr. 7, s. 203–281, her s. 244–275.
- 17 Sml. Trommer 1957, s. 248–257.
- 18 Michael H. Gelting, "Poppo's Ordeal: Courtier Bishops and the Success of Christianization at the Turn of the First Millennium", *Viking and Medieval Scandinavia* 6, 2010, s. 101–133.
- 19 Gelting 2004, s. 175–187.
- 20 Inge Skovgaard-Petersen, "Oldtid og vikingetid", i *Danmarks historie*, (red.) Aksel E. Christensen, H. P. Clausen, Svend Ellehøj og Søren Mørch, bd. 1, Inge Skovgaard-Petersen, Aksel E. Christensen og Helge Paludan, *Tiden indtil 1340*, København 1977, s. 15–209, her s. 161.
- 21 L. Weibull (1911) 1948, s. 271.
- 22 Anne K. G. Kristensen, *Studien zur Adam von Bremen Überlieferung. Die Wiener Handschrift: Erstredaktion oder später verkürzte Fassung? – Eine Huitfeldt-Abschrift der Soröer Handschrift* (Skrifter udgivet af Det historiske Institut ved Københavns Universitet 5), København 1975. Det nyfundne håndskrift er London, British Library, Cotton. Vitellius D. VI., en afskrift fra 1500-tallet, desværre med betydelige skader fra branden i Sir Robert Cottons bibliotek i 1731.
- 23 Fx Volker Scior, *Das Eigene und das Fremde: Identität und Fremdheit in den Chroniken Adams von Bremen, Helmolds von Bosau und Arnolds von Lübeck* (Orbis mediaevalis: Vorstellungswelten des Mittelalters 4), Berlin 2002, s. 30–137; Thomas Foerster, *Vergleich und Identität: Selbst- und Fremddeutung im Norden des hochmittelalterlichen Europa* (Europa im Mittelalter: Abhandlungen und Beiträge zur historischen Komparatistik 14), Berlin 2009, s. 32–42.

- 24 Saxo Grammaticus, *Gesta Danorum*, udg. Karsten Friis-Jensen, dansk ovs. Peter Zeeberg, 2 bd., København 2005.
- 25 Saxo, udg. Friis-Jensen, ovs. Zeeberg, bd. 2, s. 38–149. C. Weibull 1915, s. 49–176.
- 26 Spørgsmålet om de dominerende politiske konflikter i Danmark i det sene 1000- og det tidlige 1100-tal er blevet tilført frugtbare nye indsigter af Carsten Breengaard, *Muren om Israels hus: Regnum og sacerdotium i Danmark 1050–1170*, København 1982. Breengaards forsøg deri (s. 53–56) på at imødegå Weibullernes tolkning ved at afvise, at Roskildekrøniken repræsenterede en tradition, som var fjendtlig imod Knud den Hellige, er dog ikke overbevisende.
- 27 C. Weibull 1915, s. 184–217, baseret på Saxo, 14:3:4 til 16:8:10 (udg. Friis-Jensen, ovs. Zeeberg, bd. 2, s. 160–545), og Knytlinga saga, kap. 107–130 (*Sögur Danakonunga: 1. Sögubrott afförnkonungum. 2. Knytlinga saga*, udg. Carl af Petersens og Emil Olson, København 1919–1925, s. 234–294).
- 28 C. Weibull 1915, s. 208.
- 29 C. Weibull 1915, s. 218–233.
- 30 C. Weibull 1915, s. 234 note 1. Hangen til at rekonstruere tabte kilder var en af de mere besynderlige udvækster på den kildekritiske tradition.
- 31 Gustav Albeck, *Knytlinga: Sagaerne om Danmarks Konger. Studier i ældre nordisk Litteratur*, København 1946.
- 32 C. Weibull 1915, s. 219–224.
- 33 Albeck 1946, s. 253–267.
- 34 C. Weibull 1915, s. 237–286.
- 35 C. Weibull 1915, s. 254–255.
- 36 *Diplomatarium Danicum*, 1. række, bd. 2, 1053–1169, udg. Lauritz Weibull og Niels Skyum-Nielsen, København 1963, nr. 134 (28. oktober [1159], bevaret i afskrifter af et eksemplar stilet til kong Henrik II af England), s. 256–257; nr. 137 (16. februar [1160], bevaret i afskrifter af et eksemplar stilet til ærkebiskop Eberhard af Salzburg og hans suffraganer), s. 259–261.
- 37 Thomas Riis, *Einföbrung in die Gesta Danorum des Saxo Grammaticus* (University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences 276), Odense 2006, s. 79–93 med for-tegnelse s. 173–194.
- 38 Michael H. Gelting, ”Kansleren Radulfs to bispevielser: En undersøgelse af Saxos skildring af ærkebispe- og pavestriden 1159–1162”, *Historisk Tidsskrift* (dansk), 14. række bd. 1, 1980, s. 325–336.
- 39 For blot at nævne nogle af de aspekter af Saxo, der er blevet taget op i bogform: Kurt Johannesson, *Saxo Grammaticus: Komposition och världsbild i Gesta Danorum* (Lychnos-bibliotek 31), Stockholm/Uppsala 1978; Birgit Strand, *Kvinnor och män i Gesta Danorum* (Kvinnohistoriskt arkiv 18), Göteborg 1980; N. H. Holmqvist-Larsen, *Møer, skjoldmøer og krigere: En studie i og omkring 7. bog af Saxo's Gesta Danorum* (Studier fra sprog- og oldtidsforskning 93), København 1983; Inge Skovgaard-Petersen, *Da Tidernes Herre var nær: Studier i Saxos historiesyn*, København 1987; Karsten Friis-Jensen, *Saxo Grammaticus as Latin Poet: Studies in the Verse Passages of the Gesta Danorum*, Roma 1987; Sigurd Kværndrup, *Tolv principper hos Saxo: En tolkning af Danernes Bedrifter*, u.st. 1999. Blandt utallige artikler skal blot henvises til artikelsamlingerne *Saxostudier (Saxo-kollokvierne ved Københavns universitet)*, red. Ivan Boserup (Opuscula græcolatina 2), København 1975, og *Saxo Grammaticus: A Medieval Author Between Norse and Latin Culture*, (red.) Karsten Friis-Jensen (Danish Medieval History & Saxo Grammaticus: A symposium held in celebration of the 500th anniversary of the University of Copenhagen 2), København 1981.
- 40 Curt Weibull, *Saxoforskning: En stridsskrift*, Lund 1919 (også trykt i *Historisk tidskrift för Skåneland* 7), s. 61.

- 41 Forskellen i så henseende mellem på den ene side sagnhistorien og den tidlige kristne tid og på den anden side "samtidshistorien", dvs. 1100-tallets historie, understreges kraftigt i Sigurd Kværndrups tolkning; Kværndrup 1999, s. 333.
- 42 Finnur Jónsson, *Knyttlingasaga, dens Kilder og historiske Værdi* (Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter, 6. række, Historisk og filosofisk Afdeling, bd. 6:1), København 1900, s. 40-41.
- 43 Skematisk oversigt i Albeck 1946, s. 314-326.
- 44 Knyttlinga saga kap. 33-40, udg. af Petersens og Olson, s. 81-99.
- 45 Michael H. Gelting, "Lund, Dalby og Bornholm – politik og mission i biskop Eginos tid" (under udgivelse).